

بررسی حقوقی - جرم شناختی سرقت رایانه‌ای

محمدحسین زاهدیان

(دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز)

مناجح نفاری چراتی

(دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه مازندران)

بررسی حقوقی-جرم‌شناختی سرعت رایانه‌ای

نویسندگان: محمدحسین زاهدیان؛ صالح غفاری چراتی

نشریه دانش‌پژوه

سال چاپ: ۱۳۹۶

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ اول

نشانی: کرج، بلوار نبوت، برج سفید، طبقه چهارم، واحد ۸ تلفن تماس: ۰۹۱۲۶۶۰۰۷۲

تلگرام: @rahamandishe

اینستاگرام: rahamandishe.pub

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

سرشناسه	: زاهدیان، محمدحسین، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی حقوقی - جرم شناختی سرقت رایانه‌ای / محمدحسین زاهدیان، صالح غفاری چراتی.
مشخصات نشر	: کرج: رهام اندیشه، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۴۹-۳۳-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابخانه
موضوع	: جرائم کامپیوتری (فقه)
موضوع	: (Computer crime (Islamic law
موضوع	: جرائم کامپیوتری -- انگیزه
موضوع	: Computer crimes -- Prevention
موضوع	: دزدی (فقه)
موضوع	: (Larceny (Islamic law
شناسه افزوده	: غفاری چراتی، صالح، ۱۳۶۸ -
رده بندی کنگره	: HV۶۷۷۳/ز۲۴ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی	: ۳۶۴/۱۶۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۲۲۹۹۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۲	فصل اول: سرقت رایانه‌ای.....
۱۲	مقدمه
۱۶	سرقت اینترنتی.....
۱۸	تعاریف.....
۱۸	تعریف جرم.....
۱۸	تعریف جرم‌شناسی.....
۲۰	تعریف پیشگیر.....
۲۱	تعریف فضای سایبر.....
۲۲	ویژگی‌های فضای سایبر.....
۲۳	تعریف جرائم رایانه‌ای.....
۲۴	ویژگی‌های جرائم رایانه‌ای.....
۲۵	تعریف سرقت سنتی.....
۲۷	تعریف سرقت رایانه‌ای.....
۲۸	تعریف پلیس رایانه‌ای.....
۲۹	سابقه تقنین سرقت رایانه‌ای.....
۳۲	سابقه تقنین جرائم رایانه‌ای در ایران.....
۳۵	ویژگی‌های سرقت رایانه‌ای.....
۳۵	عدم مجاورت مرتکب و بزه دیده.....
۳۵	سهولت ارتکاب نسبت به سرقت سنتی.....
۳۶	وسعت ضرر نسبت به سرقت سنتی.....
۳۷	مخفی بوده هویت مجرم.....
۳۸	ملموس نبودن سرقت رایانه‌ای.....
۳۹	فراملی و بین‌المللی بودن سرقت رایانه‌ای.....
۳۹	اطلاعاتی بودن محیط مجازی.....
۴۱	فصل دوم: ماهیت جرم سرقت رایانه‌ای.....

۴۱	ارکان تشکیل دهنده‌ی سرقت رایانه‌ای
۴۱	رکن قانونی جرم
۴۲	عنصر مادی جرم سرقت رایانه‌ای
۴۳	اوضاع و احوال اختصاصی جرم
۴۳	غیرمجاز
۴۴	داده‌ها
۴۵	تعلق به غیر
۴۶	ربایش
۴۸	رفتار فیزیکی جرم سرقت رایانه‌ای
۴۸	رکن نتیجه
۴۹	رابطه علیت
۵۰	نحوه ارتکاب
۵۰	اسب تروجان
۵۱	فیشینگ
۵۲	رکن معنوی جرم سرقت رایانه‌ای
۵۳	مجازات سرقت رایانه‌ای
۵۴	سرقت رونوشت داده‌ها
۵۴	سرقت عین داده‌ها
۵۵	مجازات ترمیمی اختیاری در صورت تکرار جرم
۵۵	تشدید جرم سرقت رایانه‌ای
۵۶	مجازات اشخاص حقوقی
۵۸	سرقت رایانه‌ای، حدی یا تعزیری
۶۰	فصل سوم: پیشگیری از سرقت رایانه‌ای
۶۰	تعریف و جایگاه جرم‌شناسی در حقوق
۶۰	تعریف جرم‌شناسی پیشگیری و سابقه تاریخی آن
۶۲	مفهوم پیشگیری و خصوصیات اقدامات پیشگیرانه
۶۵	انواع پیشگیری
۶۵	پیشگیری کیفری و انواع آن

۶۶ پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی
۶۷ پیشگیری اجتماعی از جرم
۶۷ پیشگیری وضعی از جرم
۷۰ مکاتب و نظریه‌های مخالف پیشگیری
۷۱ مکاتب و نظریه‌های موافق پیشگیری
۷۲ اهمیت پیشگیری از جرم نسبت به مجازات
۷۳ علل ناکارآمدی مجازات
۷۷ دلایل سودمندی توسل به پیشگیری
۸۰ جهانی شدن پیشگیری، موانع و راهکارها
۸۲ امکانات و محدودیت‌های پیشگیری از وقوع جرم
۸۴ پیشگیری از جرم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۸۷ عوامل سرقت رایانه‌ای
۸۷ عوامل جرم‌زای فردی سرقت رایانه‌ای
۸۷ میزان تحصیلات
۸۸ عوامل ذهنی
۸۸ سن
۸۹ علل و انگیزه‌های روانی
۹۰ فقر عاطفی
۹۱ ناکامی
۹۱ حسادت
۹۱ راحت‌طلبی و تنبلی اجتماعی
۹۲ خودنمایی
۹۲ عوامل جرم‌زای اجتماعی
۹۳ محیط اقتصادی
۹۴ بیکاری
۹۵ محیط سیاسی
۹۵ آماده نبودن کشور برای ارائه خدمات رایانه‌ای
۹۶ گمنامی

۹۶	پیشگیری از سرقت رایانه‌ای
۹۶	پیشگیری اجتماعی از سرقت رایانه‌ای
۹۷	پیشگیری اجتماعی جامعه مدار از سرقت رایانه‌ای
۹۷	محیط اقتصادی و بزه سرقت رایانه‌ای
۹۸	محیط فرهنگی و بزه سرقت رایانه‌ای
۹۸	محیط خانواده و بزه سرقت رایانه‌ای
۹۹	پیشگیری اجتماعی رشد مدار از سرقت رایانه‌ای
۹۹	اقدامات مداخله آمیز والدین
۱۰۰	تدابیر همیار هم الان
۱۰۱	تدابیر آموزشی
۱۰۱	تدابیر رسانه‌ای
۱۰۳	آموزش و آگاهی افراد
۱۰۵	نهادینه کردن اخلاق دینی در سرقت رایانه‌ای
۱۰۵	پیشگیری وضعی از سرقت رایانه‌ای
۱۰۵	مفهوم پیشگیری وضعی
۱۰۶	سیاست‌گذاری‌ها و تدابیر پیشگیرانه وضعی
۱۰۶	تدابیر نظارتی
۱۰۷	نظارت غیررسمی
۱۰۸	کاهش سود و منافع حاصل از ارتکاب سرقت رایانه‌ای
۱۰۹	تقویت محافظت از آماج جرم
۱۰۹	کاهش یا حذف منافع قابل پیش‌بینی ارتکاب جرم
۱۱۰	کاهش جذابیت امکان ارتکاب جرم
۱۱۱	کاهش عوامل محرک
۱۱۲	تدابیر محدودکننده یا سلب‌کننده دسترسی
۱۱۲	کنترل و محدود کردن دسترسی به ابزارهای تسهیل‌کننده سرقت رایانه‌ای
۱۱۳	اعطای حق دسترسی محدود به کاربران
۱۱۴	نصب نرم‌افزارها
۱۱۴	فیلترینگ

- منحرف نمودن جهت ارتکاب سرقت رایانه‌ای ۱۱۵
- تدابیر صدور مجوز ۱۱۷
- ابزارهای ناشناس کننده و رمزگذاری ۱۱۸
- رمزنگاری اطلاعات و داده‌ها ۱۱۹
- استفاده از نرم‌افزارهای محافظتی و بروز نگه‌داشتن آن‌ها ۱۱۹
- باز نکردن نامه‌های دریافتی از منابع ناشناس ۱۱۹
- استفاده از کلمات عبور مناسب ۱۲۰
- عدم اشتراک منابع رایانه با افراد غریبه ۱۲۰
- قطع اتصال به اینترنت در مواقع عدم استفاده ۱۲۱
- گرفتن منظم و حله‌های امنیتی ۱۲۱
- بررسی منظم امنیت رایانه ۱۲۱
- پیشگیری کیفی از سرقت رایانه‌ای ۱۲۲
- نتیجه‌گیری ۱۲۳
- فهرست منابع ۱۲۵

فصل اول

سرقت رایانه‌ای

مقدمه

به موازات گسترش روزافزون کاربرد رایانه در زندگی بشر و تأثیر آن در همه‌ی جوانب زندگی انسان و با توجه به ویژگی‌های این مصنوع بشر از جمله سرعت زیاد، دقت بالا، ذخیره‌سازی حجم زیاد اطلاعات، خستگی‌ناپذیری، تبادل سریع اطلاعات، دسترسی آسان و محاسن بی‌شمار دیگر زندگی بشر امروز بدون آن تقریباً غیرممکن می‌باشد.

لکن صرف‌نظر از جنبه‌ی مزایای گفته‌شده، کاربرد رایانه در زندگی بشر سرآغاز ظهور جرائم جدیدی در دنیای امروز گردیده، که از جمله مهم‌ترین آن می‌توان به سرقت رایانه‌ای اشاره نمود که همانند پیشرفت و گسترش سایر علوم و ارتباطات این جرم نیز گسترده‌تر و ناشناخته‌تر شده است تا حدی که در زمره‌ی جرائم فراملی نیز قرار گرفته به طوری که نگاه دولتمردان و حقوقدانان را به خود معطوف داشته است.

سرقت رایانه‌ای به‌عنوان یک پدیده‌ی خطرناک در عصر الکترونیک و ارتباطات است که شناخت آن مستلزم مطالعات جرم‌شناختی جدیدی است؛ به‌گونه‌ای که موجب پیش‌بینی تدابیر کیفری جدیدی در این زمینه شده است، اما با توجه به مشکلات بسیاری که فراروی تدابیر کیفری وجود دارد. سیاست پیشگیری از وقوع این جرم مناسب‌ترین تدبیر سیاست جنایی است.

این کتاب در سه فصل به بررسی سرقت‌هایی که در فضای رایانه‌ای صورت می‌پذیرد و چالش‌های این موضوع می‌پردازد. امید است که مورد توجه خوانندگان محترم قرار بگیرد و جوابگوی سؤالات مطرح‌شده‌ی آنان باشد.

در دنیای امروز میان اطلاعات در معنای کلی و رایانه‌ها چنان پیوند ناگسستنی برقرار گشته که هنگامی که از فناوری اطلاعاتی^۱ سخن به میان می‌آید گزینه‌ای جز رایانه به ذهن نمی‌آید.

همان کارهای ریزودرشت مشروع، قانونی و سودمندی که می‌توان تصور اجرا بهره‌ورانه‌شان را در دنیای سایبر واقعیت بخشید تقریباً هر کار ناپسندی را هم می‌توان به همان شکل بهره‌ورانه برنامه‌ریزی و اجرا کرد؛ از توهین و تحقیر عادی گرفته تا کلاهبرداری و سرقت رایانه‌ای^۲ و رفتار خطرناک تروریستی^۳ و این روند رشد فزاینده‌ی خود را می‌پیماید و زمانی این نگرانی جدی‌تر می‌شود که وفاداری مثال‌زدنی دنیای سایبر به کاربران خویش از رهگذر پنهان داشتن نام و نشان و کارهایشان هم مورد توجه قرار گیرد، در این جهان برخوردار از گمنامی^۴ و بهره‌گیری از روش‌های گوناگون پنهان‌کاری^۵ و رمزنگاری^۶ بسیار آسان و کم‌هزینه است.^۷

کامپیوتر با توجه به قابلیت‌های بسیار زیادی همچون دقت بالا، سرعت زیاد، ذخیره‌سازی حجم زیاد اطلاعات، خستگی‌ناپذیری، محاربه به مکان خاص نبودن زندگی انسان امروز را غرق در آرامش کرده؛ اما در میان همه‌ی این ویژگی‌ها و مزیت‌ها که به‌راستی همگی واقعیت

^۱ فناوری عبارت است از کلیه‌ی فعالیت‌های خدماتی و تولیدی که هدف آن کسب سود و منفعت است یا در نهایت به آن منجر می‌شود و بالا بردن توان رقابتی، ارتقای رفاه عمومی، افزایش قابلیت دفاعی، راه‌یاری صحیح از منابع طبیعی، حفظ محیط‌زیست و ارتقای فرهنگ، روابط و ساختارهای اجتماعی از کاربردهای آن است (کاملر، ۱۳۸۰: ۲۵۹). فناوری اطلاعات، مجموعه ابزارها، ماشین‌ها، دانش فنی، روش‌ها و مهارت‌های استفاده از آن‌ها در زمینه‌ی بازش، انباشت، بازیافت، جابه‌جایی، انتقال و مصرف اطلاعات، از ساده‌ترین تا پیچیده‌ترین و از ابتدایی‌ترین ما پیشرفته‌ترین مراحل اطلاعاتی است. در یک تعریف فنی‌تر، فناوری اطلاعات عبارت است از: کاربرد رایانه (سخت‌افزار، نرم‌افزار)، مخابرات، رادیو و تلویزیون و الکترونیک نوری (فیبرهای نوری و انتقال لیزری) برای تبادل اطلاعات.

^۲ Cyber theft

^۳ Cyber terrorism

^۴ Anonymity

^۵ Steganography

^۶ Cryptography

^۷ ویلیامز، متیو، بزه‌کاری مجازی، بزه‌انحراف و مقررات‌گذاری بر ط. امیرحسین جلالی فرهانی، محبوبه منفرد، صفحه ۱۵.

دارند و هیچ‌یک خیالی یا مجازی نیستند. عده‌ای سودجو و فرصت‌طلب با کسب مهارت و دانش لازم، راه‌ها و شریان‌های لازم را برای ورود به سیستم‌های کامپیوتری دولتی، خصوصی و اداری به دست آوردند و موجب بروز مشکلات و خسارات فراوانی شده‌اند. افزایش چشم‌گیر سوءاستفاده کامپیوتری و بالا بودن حجم خسارت و زیان‌های وارده موجب گردیده تا افراد مختلف از جمله جرم‌شناسان، حقوقدانان و متخصصان کامپیوتر به مطالعه و بررسی همه‌جانبه‌ی این پدیده روی آورند.

سرقت از رایانه‌ها نیز جرائم بشری است که در جامعه‌های مختلف به شیوه‌های گوناگون دیده می‌شود. این پدیده در طول زمان دستخوش دگرگونی‌ها و تغییرات زیادی شده اما تنها چیزی که از بدو پیدایش و شکل‌گیری آن تاکنون ثابت مانده زشتی و مذموم بودن ماهیت آن است.

با گذشت زمان شیوه‌ها و روش‌های سرقت به نوع اموال و اشیاء مسروقه و وسایل و ابزار مورد استفاده برای ارتکاب سرقت تغییر یافته، بطوریکه امروزی برخی از سارقان از آخرین تکنیک‌ها و تکنولوژی‌ها برای پیشبرد کار خود استفاده می‌کنند. به همین لحاظ شیوه‌ی مقابله و روش‌های برخورد با آن‌ها متناسب با دگرگونی‌های صورت گرفته و گرایش به آن تغییر یافته، مقابله با آن نیز دشوارتر شده است. هرچند برخی بر این باورند که اصلاح قوانین سنتی جزایی پاسخگوی نیازها در برابر جرائم سایبری است در مقابل عده‌ای معتقدان دنیای مجازی دنیای جدیدی است و مجرمان سایبر از لحاظ جرم‌شناسان از مجرمان معاونان و مجازات‌ها و درمان‌های متفاوتی را نیاز دارند.

با توجه به خسارت هنگفت و زیان‌باری که سرقت رایانه‌ای بر جوامع تحمیل می‌کند لازم است تدابیر اساسی درباره‌ی آن اندیشیده شود، اما با توجه به مشکلات بسیاری که فراروی تدابیر کیفری وجود دارد و با تاسی به اصل منطقی و خدشه‌ناپذیر رجحان «پیشگیری» بر

«درمان» که بر هیچ عقل سلیم و ذهن هوشیاری پوشیده نیست، سیاست پیشگیری از وقوع این جرم مناسب‌ترین تدبیر، «سیاست جنایی» است.

در ایران ضرورت وجود قانونی تخصصی راجع به جرائم رایانه‌ای بیشتر در سال‌های ۸۲-۸۳ احساس شد، که زمان افزایش روزافزون جرائم اینترنتی بود. هرکرها^۸ از طریق هک کردن دست به سرقت اطلاعات می‌زدند و طبق قوانین مدون جزایی ایران حکم خاصی در موردشان پیش‌بینی نشده بود. در سال ۸۷ کلیات لایحه‌ی قانون جرائم رایانه‌ای برای تعیین مصادیق مجرمانه از سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی پس از رفع ایراداتی که شورای نگهبان به آن وارد کرده بود با ۱۷ رأی موافق ۳ رأی مخالف و ۲ رأی ممتنع در تیر ۸۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. اجازات‌های مقرر در این قانون شامل حبس و جزای نقدی می‌باشد.

^۸ به برنامه‌نویسان و کاربرانی که می‌توانند به صورت غیرمجاز، با استفاده از خطاهای نرم‌افزاری و یا انسانی به سیستم رایانه‌ها نفوذ کنند هکر می‌گویند. دسته‌ی مهمی از هرکرها، سارقان رایانه‌ای هستند. هرچند که انگیزه‌های دیگری نیز نظیر سرگرمی، کنجکاوی، جاسوسی، انتقام، خرابکاری و... نیز راجع به آن‌ها صادق است. بعلاوه خطر استخدام این افراد توسط گروه‌های تروریستی جنایی وجود دارد. امروزه نرم‌افزار کاملاً خودکار آن نیز به وجود آمده.